

Laat Rutte zijn excuses aan de Joden in daden omzetten

WO II De halfslachtige compensatie van de NS van slachtoffers die het bedrijf tijdens WO II naar Duitse kampen transporteerde, benadeelt veel rechthebbenden, betoogt [Marcel Mock](#).

In 2005 voerde de NS campagne tegen racisme onder erkenning van de transporten die het bedrijf uitvoerde van Joden naar nazi-Duitsland tijdens WO II.

De [‘Uitkeringsregeling NS’ voor slachtoffers van WO II-transporten](#) is een voorbeeld van hoe de

Haagse bestuurscultuur halfslachtige oplossingen bedenkt. De in 2018 overeengekomen tegemoetkoming van de Nederlandse Spoorwegen bleek feitelijk vooral een akkoordje tussen oud-politici, enerzijds voormalig NS president-directeur en ex-minister Roger van Boxtel en anderzijds de door NS ingehuurd commissie onder voorzitterschap van Job Cohen, voormalig staatssecretaris en ex-burgemeester.

MARCEL MOCK is juridisch adviseur en voormalig bestuurslid van Joods Maatschappelijk Werk. Het was oorspronkelijk bedoeld als een morele regeling voor slachtoffers en nabestaanden vanwege door NS verleende medewerking bij het inzetten van speciale treinen voor transporten naar de kampen Westerbork, Vught en Amersfoort, en vandaar tot de Nederlands-Duitse grens op weg naar concentratie- en vernietigingskampen. Facturen voor de betaalde medeplichtigheid van NS aan de oorlogsmisdaden van de Duitse bezetter werden door de Duitse roofterbank Lippman-Rosenthal stipt aan NS voldaan uit genaaste Joodse bezittingen, zodat de gedeporteerden ‘hun eigen treinkaartje’ betaalden.

Schuldvraag en consequentie

Er zou lang geleden restitutie hebben kunnen plaatsvinden voor de (naar huidige waarde) door NS ontvangen 30 miljoen euro voor deze speciale vervoersdiensten. NS wenste evenwel eerst stelselmatig de schuldvraag en consequentie daarvan te omzeilen en bleek pas na bijna 75 jaar bereid om tot een oplossing te komen. De trein blijft immers in het geheugen gegrift voor het vervoer naar de kampen.

De uiteindelijk gevonden oplossing is helaas uiterst discutabel en kent wezenlijke gebreken. NS wenste de regeling uitdrukkelijk vorm te geven zonder enig draagvlak vanuit de Joodse gemeenschap. Joodse belangenbehartigers als het Centraal Joods Overleg (CJO) en het Verbond Belangenbehartiging Vervolgingsslachtoffers (VBV) werden pas in een laat stadium in 2019 voor formeel overleg benaderd en hebben te kennen gegeven geen invloed meer te hebben kunnen uitoefenen op de regeling voor individuele tegemoetkoming. Bij de collectieve tegemoetkoming, waarvan de uitwerking in 2020 aan de orde is gekomen, zijn CJO en VBV zelfs genegeerd en heeft NS opnieuw een solistische koers gekozen.

NS is voor 100 procent in handen van de Nederlandse staat en heeft daardoor een bijzondere band met de rijksoverheid. Feitelijk staat NS onder toezicht van het ministerie van Financiën. Voordat de NS Tegemoetkoming werd afgerond, heeft daarover afstemming met het ministerie plaatsgevonden. De Tweede Kamer heeft zich er op een enkele Kamervraag na niet mee beziggehouden.

Dat is opmerkelijk omdat NS sinds jaar en dag verklonken is met de staat en er altijd als de kippen bij is om voor steun bij de rijksoverheid aan te kloppen – in 2019 nog, toen NS een dringend appel deed om miljarden euro's te ontvangen in verband met de cruciale rol van de NS bij het oplossen van het stikstofprobleem en de verwachte sterke toename van openbaar vervoer. Meer recent werd opnieuw beroep gedaan op de rijksoverheid voor miljarden vanwege de door de pandemie weggevalen vervoersvraag.

Telkens blijkt de rijksoverheid beslissende invloed te hebben en benodigde middelen ter beschikking te stellen. Die invloed was in de jaren 1940-1945 niet anders. Pas toen de geallieerden in september 1944 een forse opmars leken te gaan maken bij de bevrijding van Nederland kwam van de Nederlandse regering in Londen de late oproep tot een algemene spoorwegstaking. Vanaf toen werd pas het vervoer naar Westerbork, Vught en Amersfoort daadwerkelijk bemoeilijkt. Voor die tijd was dat vanuit Londen oogluikend toegestaan.

De individuele NS Tegemoetkoming werd op 5 augustus 2019 één jaar opengesteld voor aanvragen van slachtoffers. Daarvoor had een ragfijn spel plaatsgevonden, waarbij NS een strikt afgebakend mandaat en overeenkomstig budget gaf aan de commissie-Cohen. Zo werd de willekeurig gekozen peildatum van 27 november 2018 gekoppeld aan de toen totstandgekomen afspraken tussen NS en de oorspronkelijk voorvechter van een regeling, Holocaust-overlevende Salo Muller. Het mandaat vernauwde de regeling ook onomkeerbaar tot direct belanghebbenden.

Genoemde peildatum, in combinatie met het direct-belanghebbende-criterium impliceerde een blokkade op mogelijke aanvragen. Van de 107.000 uit Nederland weggevoerde Joden overleefden maar vijfduizend de oorlog. In 2018 waren van hen nog slechts ongeveer vijfhonderd personen in leven. Van het aantal direct belanghebbenden (echtgenoten/weduwen, kinderen) leefden na zoveel jaar in 2018 ook slechts een gedecimeerd aantal.

Twijfelachtige gronden

De stichting Joods Maatschappelijk Werk heeft als Joodse organisatie voor algemeen welzijn als geen andere organisatie een beeld gekregen van hoe aanvragen voor de NS Tegemoetkoming zijn behandeld en vaak op twijfelachtige gronden zijn afgewezen. Naast grote obstakels als late peildatum en direct belang, bleken ook lacunes en andere problematiek te bestaan zoals bij aanspraken van meerdere kinderen, de uitsluiting van verzetsmensen, inclusief Joodse verzetsstrijders, en afwijzing van personen na de spoorwegstaking vervoerd.

NS heeft circa dertig miljoen euro uitgekeerd. Daarmee heeft het bedrijf niet meer betaald dan de reeds ontvangen dubieuze betalingen voor de verrichte transporten, terwijl talrijke aanvragen bij voorbaat zijn geblokkeerd. NS voert aan daarnaast publiciteitscampagnes over anti-racisme te hebben mogelijk gemaakt. Daartoe uitgenodigd om de regeling te evalueren gaf NS niet thuis. Exacte cijfers en informatie over het effect van de regeling ontbreken.

In januari 2020 bood (inmiddels demissionair) premier Mark Rutte (VVD) [excuses aan](#) voor het handelen van de overheid in de Tweede Wereldoorlog: „Toen een groep landgenoten onder een moorddadig regime

apart werd gezet, buitengesloten en ontmenselijkt, zijn we tekortgeschoten. Toen het gezag een bedreiging werd, zijn onze overheidsinstanties tekortgeschoten, als hoeders van recht en veiligheid.”

De Duitse bondskanselier Angela Merkel verzorgde dit jaar [de 5 mei-lezing](#). Wanneer zij een *Chefsache* behandelt, staat dat garant voor een daadkrachtige oplossing. Laat demissionair premier Rutte bij wijze van Chefsache een goede vervolgregeling op de NS Tegemoetkoming realiseren.

Bron: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/05/10/laat-rutte-zijn-excuses-aan-de-joden-in-daden-omzetten-a4043082#/handelsblad/2021/05/11/%23118>